

Közpénz, vállalati felelősség és könyvvizsgálat: ki őrzi az őrzőket?

A korrupcióról szóló közbeszéd rendszerint az állam, a politikai döntéshozók és a közpénzek kedvezményezettjeinek felelősségére összpontosít. Ritkábban kerül szóba az a gazdasági és szakmai infrastruktúra, amely nélkül a nagy volumenű vagyonátrendezések, összetett vállalatfelvásárlások, alapítványi befektetések, magántőkealapok konstrukciók vagy ingatlanügyletek aligha működhetnének tartósan.

Dr. Ligeti Miklós, a Transparency International Magyarország jogi igazgatója által (akit azóta alkotmánybíróvá választottak és jelen cikk megjelenéséhez hozzájárulását adta) az immár 24. alkalommal megrendezett Országos Könyvvizsgálói Konferencián az egyik legnagyobb érdeklődést és a rendezvény leghosszabb vastapsát kiváltó előadásában éppen erre a kevésbé vizsgált oldalra irányította rá a figyelmet, melyben a „Közvagyont károsító magatartások feltárása terén elért civil szervezeti eredmények”-ről beszélt. Álláspontja szerint az állami korrupció nem légüres térben valósul meg. A közpénzek nem egyszerűen „elpárolognak”, hanem vállalkozásokhoz, befektetési struktúrákhoz, alapokhoz, ingatlanokhoz és társasági részesedésekhez kerülnek. Ezeket ügyvédek által készített szerződések, pénzügyi kimutatások, értékelések, könyvelési elszámolások és sok esetben könyvvizsgálói jelentések veszik körül.

Ez a megközelítés különösen kellemetlen kérdést vet fel a könyvelői és könyvvizsgálói szakma számára: elegendő-e annak ellenőrzése, hogy egy gazdasági esemény formai és számviteli szempontból megfelelően jelent meg a beszámolóban, vagy bizonyos körülmények között azt is vizsgálni kell-e, hogy milyen gazdasági tartalom, üzleti racionalitás és közpénzügyi kockázat húzódik meg mögötte?

A korrupció nem kizárólag állami magatartás

Az előadás egyik központi tétele szerint a korrupciót nem lehet úgy elképzelni, mintha az egyik oldalon állna a korrupt állam, a másikon pedig a passzív, minden felelősségtől mentes üzleti szektor, akihez „véletlenül hozzávágunk” milliárdos tételeket. A jelentős közpénzügyi ügyletek lebonyolításához vállalatok, bankok, alapkezelők, jogászok, értékbecsőlők, könyvelők és könyvvizsgálók közreműködése szükséges.

Dr. Ligeti Miklós arra hívta fel a figyelmet, hogy a közpénzből megerősödött cégekre ugyanúgy vonatkoznak a jogszabályok, a prudenciális követelmények és a könyvvizsgálati szabályok, mint bármely más vállalkozásra. Az előadó kritikája szerint a formális megfelelés bizonyos esetekben pusztán „elbábozásává” válhatott annak, amit a szabályoknak valódi tartalommal kellene megtölteniük.

Ez nem jelenti azt, hogy minden érintett tanácsadó vagy könyvvizsgáló tudott volna a jogellenes magatartásról. Azt azonban igen, hogy egy-egy összetett konstrukció vizsgálatánál nem lehet figyelmen kívül hagyni a gazdasági racionalitás hiányát, mint pl. „rám esett ez a milliárd”, az árazás szokatlanságát, a tulajdonosi összefonódásokat, a közpénz eredetét, a kapcsolt felekkel folytatott ügyleteket és a vezetés feltételezéseinek megalapozottságát.

A Microsoft-ügy és a felelősségre vonás elmaradásának kérdése

Az előadás elsőként a magyarországi Microsoft-ügyet említette. Dr. Ligeti Miklós szerint az ügyben az amerikai hatóságok előtt személyre szabott nyilatkozatok, illetve nyilvánosan elérhető dokumentumok születtek, miközben a magyarországi eljárás hosszú idő alatt sem vezetett az érintettek egyértelmű azonosításához és felelősségre vonásához. Ezt az előadó annak példaként mutatta be, amikor a külföldön rendelkezésre álló információk ellenére a hazai nyomozás nem hozott látható eredményt.

Könyvvizsgálói szempontból az ilyen ügyek nem feltétlenül azért relevánsak, mert a könyvvizsgáló feladata lenne korrupciós nyomozást folytatni. A kérdés inkább az, hogy a kedvezmények, közvetítői jutalékok, viszonteladói konstrukciók, közbeszerzési bevételek vagy szokatlan árak okozhattak-e lényeges hibás állítást valamely ellenőrzött társaság pénzügyi kimutatásaiban. Ha ilyen kockázat fennáll, a könyvvizsgálónak megfelelő bizonyítékot kell szereznie az ügyletek tartalmáról, a bevételek elszámolásáról, a ráfordítások jogcíméről és az esetleges céltartalék- vagy közzétételi kötelezettségekről.

Az Audi Hungaria telekügylete

Az előadás második példája az Audi Hungaria Kft. győri telekügyleteihez kapcsolódott. Az előadó állítása szerint egyes szereplők bennfentes információ alapján szerezhettek tudomást arról, hogy bizonyos területeket érdemes megvásárolni, majd az ingatlanokhoz kötődő projektegek egy későbbi vállalati konstrukción keresztül kerültek az autógyártó érdekeltségébe.

Dr. Ligeti Miklós elmondása szerint a nyomozás megszüntetésének egyik indoka az volt, hogy a beolvadás ingyenes ügylet, ezért nem állapítható meg kár. Az előadó ezt vitatta, és úgy érvelt, hogy a gazdasági előny nem feltétlenül közvetlen vételárként jelenik meg. Megvalósulhat például társasági átalakuláson, részesedésen, későbbi osztalékhoz való jogosultságon vagy más közvetett juttatáson keresztül.

A könyvvizsgáló szempontjából egy ilyen konstrukció több kockázati területet érinthet:

- *a társasági átalakulás és a beolvadás számviteli elszámolását;*
- *az átvett eszközök és kötelezettségek értékelését;*
- *az üzleti vagy cégérték esetleges kimutatását;*
- *a kapcsolt felek és a tényleges kedvezményezettek azonosítását;*
- *az ügylet üzleti indokának dokumentálását;*
- *az esetleges jogszabálysértés pénzügyi kimutatásokra gyakorolt hatását.*

Ezek megléte önmagában nem bizonyít könyvvizsgálói mulasztást. A felelősség kizárólag a konkrét megbízás, a rendelkezésre álló információk, a lényegesség, a kockázatbecslés és az elvégzett könyvvizsgálóati eljárások alapján ítéltető meg.

A jegybanki alapítványok és az Optima Befektetési Zrt.

Az előadás egyik leghangsúlyosabb témája a Magyar Nemzeti Bank alapítványainak és befektetési struktúráinak ügye volt. Dr. Ligeti Miklós arra utalt, hogy az alapítványi vagyonból olyan eszközöket, társasági részesedéseket és ingatlanokat vásároltak, amelyek szerinte túlárazottak lehettek, illetve amelyek piaci értéke később nem biztosította a befektetett közpénz megtérülését. Az előadásban név szerint szerepelt az Optima Befektetési Zrt., a GTC, valamint az Ultima Capital SA nevű, Svájcban bejegyzett vállalati ingatlanérdekeltség.

Az előadó külön említette a kecskeméti egyetemi campus finanszírozását és egy kb. 127 milliárd forintos követelés vagy finanszírozási összeg reálértékének csökkenését. Érvelése szerint a nominálisan azonos összeg évekkel később történő visszafizetése sem feltétlenül jelenti a közvagyon tényleges megőrzését, ha közben jelentős infláció következett be. Mivel időközben eltelt már 4 év, összesen több mint 40 % inflációval, akkor ez legalább ilyen mértékű közpénzvesztést idézett elő, amit egyébként önmagában is lehetne hűtlen kezelésként értékelni.

Könyvvizsgálói oldalról ez különösen érzékeny terület. Egy befektetés vagy követelés könyv szerinti értékének alátámasztása során vizsgálni kell többek között:

- *az értékelési modell megbízhatóságát;*
- *a használt piaci adatok forrását;*
- *a jövőbeni pénzáramok és diszkontráták megalapozottságát;*
- *az értékvesztésre utaló körülményeket;*
- *a hitelkockázatot és a megtérülés bizonytalanságát;*
- *az ügyletek kapcsolt fél jellegét;*
- *a vezetés esetleges elfogultságát;*
- *a beszámolóban bemutatott közzétételek teljességét.*

Az előadásban Dr. Ligeti Miklós maga is kimondta, hogy az alapítványoknak volt könyvvizsgálatuk, így az ügyleteket könyvvizsgálók is láthatták. Ez azonban még nem jelenti automatikusan, hogy a könyvvizsgáló látta az összes háttér-információt, tudott esetleges szabálytalanságról, vagy hogy a beszámoló egészére kiadott véleménye szakmailag hibás volt. A konkrét felelősséghez szükség lenne a könyvvizsgálati dokumentáció, az értékelések, a vezetés nyilatkozatai, a jelentések és az adott időpontban hozzáférhető bizonyítékok elemzése.

Az MFB, az EXIM és a magántőkealapok

Az előadás szerint az MFB és az EXIM Csoport jelentős összegű állami befektetésekhez vagy garanciákhoz kapcsolódott a magántőkealapok javára. Dr. Ligeti Miklós azt állította, hogy ezeknél a struktúráknál a közpénz magas aránya mellett az állam nem minden esetben kapott megfelelő részvételi jogot, hozamelvárást vagy tényleges tulajdonosi átláthatóságot. Kifogásolta továbbá a magas kezelési költségeket és azt a lehetséges összefonódást, amikor az

alapkezelő, az alap és a befektetés kedvezményezettje ugyanahhoz a végső érdekkörhöz kapcsolódhat.

Az előadó ebben az összefüggésben megemlítette a 4iG Nyrt.-t és az MBH Bank Nyrt.-t is. Érvelése szerint a közpénzt ezekből a konstrukciókból nem lehet egyik napról a másikra kivonni, mert az súlyos piaci és finanszírozási következményekkel járhatna.

A könyvvizsgálói kockázat itt elsősorban a tulajdonosi és finanszírozási struktúra átláthatóságában, a kapcsolt felek azonosításában, az értékelésben és a vállalkozás folytatásával kapcsolatos feltételezésekben jelentkezik. Ha a vállalkozás üzleti modellje tartósan állami finanszírozásra, garanciára vagy közvetett közpénzügyi támogatásra épül, akkor különösen fontos annak vizsgálata, hogy a támogatás megszűnése vagy feltételeinek változása veszélyeztetné-e a működés fenntarthatóságát, azaz a vállalkozás folytatását

Az MBH Bank Nyrt. részvényértékesítése

Az előadás kitért az MBH Bank Nyrt. tulajdonosi átalakulására is. Dr. Ligeti Miklós szerint egy közvetett állami tulajdonú társaság, a Corvinus BHG Vagyonkezelő Zrt. néven szereplő vállalkozás, részvénycsomagot értékesített a bank munkavállalói résztulajdonosi programjához kapcsolódó szervezetnek. Az előadó a tőzsdei árfolyam alapján számított érték és az ügyleti ellenérték között jelentős különbséget jelzett, ugyanakkor maga is elismerte, hogy egy MRP-s értékesítésnél lehetnek olyan körülmények, amelyek indokolják a tőzsdei árfolyamtól való eltérést.

Ez fontos árnyalat. A piaci ár és az ügyleti ár eltérése önmagában nem bizonyít vagyonszerzést vagy szabálytalanságot. A vizsgálatnak ki kell terjednie az értékesített részvénycsomaghoz kapcsolódó jogokra, korlátozásokra, likviditási diszkontra, irányítási jogosultságokra, elidegenítési feltételekre, finanszírozásra és az értékelés módszertanára.

A könyvvizsgáló felelőssége annak ellenőrzése lehet, hogy az ügylet számviteli kezelése és bemutatása megfelel-e az alkalmazandó beszámolási keretelvek, az értékelés alapjául szolgáló feltételezések észszerűek-e, valamint szükséges-e kapcsolt félre, állami támogatásra, veszteségre vagy más lényeges körülményre vonatkozó közzététel. A könyvvizsgáló ugyanakkor nem helyettesíti a tulajdonosi döntéshozót, és nem ad üzleti célszerűségi garanciát.

A 4iG Nyrt. és a hadiipari részesedések

Az előadásban Dr. Ligeti Miklós azt is kifogásolta, hogy állami hadiipari részesedések kerültek a 4iG Nyrt.-hez, miközben a vételár jelentős részéhez szerinte maga az állam biztosított előzetes finanszírozást. Az ügyletet az előadó egyfajta eladói finanszírozáshoz hasonlította, és megkérdőjelezte annak gazdasági indokoltságát.

Könyvvizsgálati szempontból az ilyen tranzakcióknál a vételár és a valós érték kapcsolata, a finanszírozás feltételei, az állami támogatás esetleges tartalma, a részesedések értékvesztése, valamint az ügylet felek közötti gazdasági tartalma lehet lényeges. Különösen magas kockázatot jelenthet, ha ugyanaz a gazdasági szereplő közvetlen vagy közvetett módon egyszerre finanszírozza és értékesíti az ügylet tárgyát.

A zuglói irodaprojektek és a Bayer Construct

Az előadás részletesen foglalkozott a nagy budapesti irodafejlesztésekkel, köztük a zuglói projekttel és a Dürer Park fejlesztéssel. A Bayer Construct az előszerződés érvényesítésével összefüggésben került megemlítésre. Az előadó szerint a szerződés felmondásának jogi alapja vitatható lehet, és nemcsak a szerződés formai tartalmát, hanem az ahhoz vezető teljes döntési folyamatot is vizsgálni kellene, beleértve az igényfelmérést, a hatásvizsgálatot, a közbeszerzés elmaradását és a nemzetbiztonsági kivétel alkalmazását.

Az ingatlanügyletek könyvvizsgálata során különösen fontos az értékbecslések megbízhatósága, a beruházási költségek alátámasztása, a projektcégek közötti tranzakciók, a finanszírozási költségek aktiválása, az előlegek megtérülése és az ingatlanok valós értékének vizsgálata. Ha a beruházásokban jelentős közpénz vagy állami finanszírozás jelenik meg, a közérdeklődés és a reputációs kockázat is magasabb lehet.

Mi a könyvvizsgáló tényleges felelőssége?

A könyvvizsgáló nem nyomozó hatóság, és nem garantálja, hogy az ellenőrzött szervezetnél semmilyen csalás vagy korrupció nem történt. A feladata annak kellő bizonyossággal történő megítélése, hogy a pénzügyi kimutatások egésze mentes-e a csalásból vagy hibából eredő lényeges hibás állításoktól.

Az IAASB által 2025-ben kiadott, felülvizsgált ISA 240 hangsúlyosabb „csalási szemléletet” követel meg a kockázatbecslésben, erősebb válaszokat vár az azonosított csalási kockázatokra, és nagyobb átláthatóságot ír elő a nyilvánosan működő társaságok könyvvizsgálói jelentéseiben. A felülvizsgált standard a 2026. december 15-én vagy azt követően kezdődő időszakok könyvvizsgálatára válik hatályossá.

A könyvvizsgáló lehetséges szakmai felelőssége akkor merülhet fel, ha például:

- 1. nem azonosította megfelelően a csalási kockázatokat, noha erre egyértelmű figyelmeztető jelek utaltak;*
- 2. nem vizsgálta kellő szakmai szkepticizmussal a vezetés feltételezéseit;*
- 3. elfogadott nem megfelelő vagy belsőleg ellentmondásos értékeléseket;*
- 4. nem azonosította, illetve nem megfelelően kezelte a kapcsolt felekkel végrehajtott ügyleteket;*
- 5. nem reagált megfelelően a jogszabálysértésre vagy annak gyanújára;*
- 6. nem szerzett elegendő és megfelelő könyvvizsgálati bizonyítékot;*
- 7. nem módosította a könyvvizsgálói véleményt, amikor azt a beszámoló hibái vagy a bizonyítékok hiánya indokolta volna;*
- 8. nem kommunikálta a jelentős megállapításokat az irányítással megbízott személyek felé;*
- 9. függetlenségi vagy összeférhetlenségi problémát nem kezelt megfelelően;*

10. a munkáját nem dokumentálta úgy, hogy abból az alkalmazott szakmai megítélés rekonstruálható legyen.

Ez a 10 pont együttesen alkotja azt a szabályozási védőhálót, amelyet a könyvvizsgálónak a csalások és hibák kiszűrése érdekében alkalmaznia kell. Ha a felsorolt esetek bármelyike bizonyíthatóan fennáll egy eljárás során, úgy a könyvvizsgáló nem a standardoknak megfelelően járt el, ami megalapozza a szakmai felelősségét. Vagyis a 2025-ben kiadott ISA 240 (Revised) a korábbi szabályozásnál erősebben kapcsolja össze a csalási kockázatok értékelését az ISA 315 szerinti gazdálkodó- és kontrollkörnyezet-megismeréssel, és nagyobb hangsúlyt helyez a vezetés elfogultságára, a visszaélés-bejelentési rendszerre, valamint az ellentmondó bizonyítékok értékelésére.

Forrás: <https://www.iaasb.org/publications/isa-240-revised-auditor-s-responsibilities-relating-fraud-audit-financial-statements>

Ugyanakkor a könyvvizsgálói felelősség nem állapítható meg pusztán abból, hogy egy később vitatott ügyletet tartalmazó beszámolóhoz hitelesítő záradék készült. Ehhez meg kellene vizsgálni:

- *mit tudott vagy mit kellett volna tudnia a könyvvizsgálónak;*
- *az ügylet milyen hatással volt a pénzügyi kimutatásokra;*
- *a lehetséges hibás állítás lényeges volt-e;*
- *milyen dokumentumok és külső bizonyítékok álltak rendelkezésre;*
- *milyen szakértőket vontak be;*
- *hogyan értékelték a vezetés becsléseit;*
- *milyen kommunikáció történt az irányítással megbízott személyekkel;*
- *megfelelő volt-e a könyvvizsgálói vélemény és annak indokolása.*

Nem elég a formai megfelelés

Dr. Ligeti Miklós előadásának a könyvvizsgálói szakma számára talán legfontosabb üzenete az, hogy a jogilag és számvitelileg rendezett dokumentáció nem feltétlenül jelenti a gazdasági tartalom problémamentességét. Egy szerződés lehet formailag szabályos, egy értékelés lehet módszertanilag kidolgozott, egy könyvelési tétel lehet technikailag helyes, miközben az ügylet egészének üzleti racionalitása vagy közérdekkel való összeegyeztethetősége súlyosan vitatható.

A könyvvizsgálónak nem feladata politikai vagy erkölcsi ítéletet mondani. Feladata viszont a szakmai szkepticizmus, a gazdasági tartalom megértése, az ellentmondó bizonyítékok értékelése, a csalási kockázatok következetes vizsgálata és a pénzügyi kimutatások felhasználóinak megfelelő tájékoztatása.

Az előadás végén elhangzó kritika ezért nem vádként, hanem szakmai önvizsgálatra való felszólításként értelmezhető, különösen annak fényében, hogy az előadáson említett cégek többsége esetében az auditáló könyvvizsgáló társaságok képviselői, vagy maguk a könyvvizsgálók az elmúlt 16 évben jelen voltak és/vagy most is jelen vannak az MKVK vezetésében. A könyvvizsgálat közbizalmi funkció. Ha jelentős közpénzügyi konstrukciók éveken keresztül ellenőrzött beszámolóikban jelennek meg anélkül, hogy a mögöttes kockázatok láthatóvá válnának, akkor nemcsak az egyes megbízások minősége, hanem a könyvvizsgálat társadalmi hasznossága is megkérdőjeleződik.

Ezekre a problémákra a válasz nem a könyvvizsgálók automatikus felelőssé tétele. A válasz a szigorúbb kockázatértékelés, az erősebb szakmai szkepticizmus, a becslések és kapcsolt ügyletek mélyebb vizsgálata, a megfelelő dokumentáció, valamint annak világos kommunikálása, hogy a könyvvizsgáló mit vizsgált, milyen bizonytalanságokat talált, és milyen korlátok között alakította ki a véleményét.

S. Csizmazia György
Könyvvizsgáló
MKVK KEMSZ megyei elnöke
MKVK Adótagozat elnöke